

Universiteit Antwerpen
Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2010-2011

TAAK FILMHISTORIOGRAFIE

Ruth Renders

Master in de Filmstudies en de Visuele Cultuur

Titel:

De geschiedenis van Het Kwade Oog, de laatste onafhankelijke Antwerpse filmclub

Docent: Prof. Roel Vandewinkel

Inhoudstafel:

1. Keuze van het onderwerp
2. Methodologie
3. Opkomst en ondergang van Het Kwade Oog:
 - 3.1. Eerbetoen aan Filmclub het Linnen Venster
 - 3.2. De bezielers van Filmclub Het Kwade Oog
 - 3.3. Praktische werking:
 - 3.3.1. Locatie
 - 3.3.2. Praktische werking
 - 3.3.3. Programmatie
 - 3.3.4. Financieel
 - 3.4. Antwerpen '93: het einde van het Kwade Oog
4. Conclusie

1. Keuze van het onderwerp

Een aantal maanden geleden woonde ik in de Antwerpse Arthouse filmzaal Cinema Zuid een interview bij van Jeroen Olyslaegers met kunstenares Anne-Mie Vankerckhoven (verder AMVK). De insteek van het gesprek was AMVK's interesse voor experimentele film. In de loop van dit gesprek kwam naar voren dat AMVK samen met haar levensgezel en artistieke bondgenoot DDV actief betrokken was bij de activiteiten van een voormalige antwerpse filmclub getiteld "Het Kwade Oog". Deze filmclub zou een hele hoop interessante films hebben vertoond op diverse locaties in Antwerpen. AMVK herinnerde zich nog levendig hoe ze met de filmclub een tijd onderdak vonden in een zaal in de voormalige cinema Calypso Zoo, waar toen erotische films werden gespeeld, en hoe zij dan soms verbaasde blikken ontving van vrienden en kennissen die bij haar een ticketje kochten aan het loket¹.

Omdat ik ondanks eerdere professionele samenwerkingen met AMVK niet op de hoogte was van de filmclub, wilde ik er graag meer over weten. Een eerste bronnenonderzoek leverde echter bitter weinig referenties op. Volgens AMVK zou DDV echter wel een archief bewaren van zowat alle flyers, posters en andere documenten uit de geschiedenis van het Kwade Oog. Ik besloot daarop om de kleine geschiedenis van deze laatste onafhankelijke Antwerpse filmclub verder uit te pluizen.

2. Methodologie

Vooraleer ik het archief ging ophalen, heb ik getracht op basis bronnenonderzoek alvast een globaal idee te ontwikkelen over de geschiedenis van Het Kwade Oog. Onderzoek in diverse catalogi leverde echter nauwelijks resultaat op. Noch in de Vlaamse universiteitsbibliotheken, noch in openbare bibliotheken en archieven, vond ik referenties terug. Ook in de bibliotheek van het M HKA/Cinema Zuid bleek niets te vinden over filmclub Het Kwade Oog. Op het internet vond ik wel twee teksten waarin Het Kwade Oog werd vermeld: een eerste vond ik in een tekst van kunsthistoricus Johan Pas², en in een thesis uit 2004 van een student geschiedenis Wouter

¹Dmv een kleine zoekactie op het internet kwam ik te weten dat cinema Calypso Zoo, oorspronkelijk een gewone cinemazaal op het Astridplein, idd een sekscinema is geweest.

²Pas, Johan, Van Club Moral tot Cakehouse. Kleine kroniek van kunstenaarsinitiatieven en -collectieven in Antwerpen (1977 – 2007), Antwerpen – Ekeren, 2007.

Derijck³. In deze teksten wordt Het Kwade Oog aangehaald in de context van de activiteiten van Club Moral, het kunstenaarsinitiatief waaronder AMVK en DDV opereren sinds 1981.

Na mijn vooronderzoek nam ik in februari 2011 contact op met Danny Devos, en enkele dagen later mocht ik twee kartonnen dozen met het volledige archief van Het Kwade Oog gaan ophalen om het te onderwerpen aan mijn nieuwsgierige oog. Tijdens een kort inleidend gesprek besloten we dat het wellicht wel zinvol zou zijn om op basis van het archief een inventarisatie te maken van de programmatie van de filmclub, die actief was van 1989 tot 1993, gezien er nooit eerder iets met het archief werd gedaan. Danny Devos gaf al mee dat het archief vooral flyers bevat, en ook de beperkte verschenen kranten- en tijdschriftartikels die hij allemaal bewaarde.

Het Kwade Oog bleek geïnspireerd te zijn op Het Linnen Venster, een filmclub opgericht door kunstenaars, film liefhebbers en mensen uit de culturele wereld die actief was van 1949 tot 1962, dus ben ik op zoek gegaan naar meer informatie over dit Linnen Venster. In de bibliotheek van het M HKA vond ik twee publicaties: een eerste tekst van de hand van Willy Magiels werd gepubliceerd in het boek “Magie van de Cinema”, en een tweede iets uitgebreidere tekst van Frank Heirman vond ik in een nummer van Andere Sinema uit 1989.

Op basis van deze bevindingen besloot ik mijn onderzoek vooral te baseren op het archief dat ik beschikbaar had, en op mondelinge informatie. Snuffelend door het archief heb ik eerst een oplijsting gemaakt van de volledige programmatie die werd gebracht door Het Kwade Oog.⁴ De Filmclub bestond vier jaar, met een frequentie van één screening per maand. Vervolgens heb ik de resultaten bekeken, en een aantal vragen geformuleerd die ik heb voorgelegd aan AMVK en DDV, om tenslotte te komen tot het verhaal dat volgt.

3. De opkomst en ondergang van Het Kwade Oog

3.1. Eerbetoon aan Filmclub het Linnen Venster van Karel Simons

Het ontstaan van het Kwade Oog situeert zich in de punk en performancesfeer die heerste in het Antwerpen van de jaren 1980. Begin 1981 – 1 januari 1981 om precies te zijn – richten de beeldende kunstenaars Anne-Mie Vankerckhoven (verder AMVK) en Danny Devos (verder

³Derijck, Wouter, Kunstzinnige militanten van de punk. Grensoverschrijding in de Belgische beeldende kunst van de jaren tachtig., Katholieke Universiteit Leuven, 2004.

⁴Zie bijlage “Archief_Het_Kwade_Oog_ versie 8 mei 2011”, ongepubliceerd.

DDV) het noise-performanceduo en de organisatie Club Moral op, een noemer waaronder vandaag nog steeds al hun activiteiten plaatsvinden. Met Club Moral veroveren ze al snel een belangrijke plaats in het Vlaamse kunstlandschap en bouwen ze een internationaal netwerk uit rond industrial/noisemuziek en performances. In een leegstaande fabrieksruimte in Borgerhout organiseren ze concerten, performances, tentoonstellingen en screenings. Van bij aanvang staat Club Moral voor het artistiek radicale, het exces en de agressie. Deze uitgesproken belangstelling krijgt ook een neerslag in het tegendraadse “kultureel magazine” *Force Mental*, waarvan tussen 1981 en 1988 15 nummers verschijnen. In 1984 staan DDV en AMVK mee achter het multimediafestival *Propagandum* in Amsterdam.⁵

Club Moral organiseerde in 1988 een reeks avonden rond kunst, literatuur en film in het atelier van AMVK en DDV in de Kattenberg te Borgerhout. In die reeks vonden een aantal memorial-avonden plaats waarbij telkens een figuur uit de filmwereld werd gehuldigd. Zo werd er onder meer een avond ingericht ter gelegenheid van de 100-jarige geboortedatum van Lawrence of Arabia (Thomas Edward Lawrence), de kolonel op wiens biografie de gelijknamige film uit 1966 werd gebaseerd. Verder organiseerde Club Moral een huldeavond aan Tarkovski ter gelegenheid van diens overlijden – de avond bestond uit een lezing en een projectie van de film “De Spiegel” via een wateroppervlak naar een Spiegel en vervolgens op een scherm. Tenslotte vond er ook een screening plaats van super 8 films van de hand van muzikant en kunstenaar Brian Gybson. De films waren afkomstig uit de collectie van Guy Schraenen, een verzamelaar van uitzonderlijke vinylplaten, covers, films, etc.⁶

Sinds de late jaren 1970 is AMVK bevriend met Karel Simons. Hij is verbonden aan de KNS in periode dat AMVK affiches ontwerpt voor de voorstellingen van de KNS, en zo ontstaan er gesprekken over film en de geschiedenis van het Linnen Venster. De memorial avonden in 1988 in Club Moral zijn voor AMVK de perfecte gelegenheid om Karel Simons te vragen om ook eens een avond rond Het Linnen Venster in te richten in Club Moral. AMVK kan Karel Simons hiertoe echter niet overtuigen, hij vindt van zichzelf dat hij te dicht heeft gestaan bij het Linnen Venster om het verhaal op een heldere manier te kunnen vertellen. Korte tijd later leidt nog een ander spoor naar Karel Simons: Frank Heirman, die in 1988 een tijdje voor Club Moral werkt om vrijstelling van dagelijkse stempelplicht te verkrijgen, schrijft nu en dan in *Force Mental*, het

⁵ Johan Pas, Van Club Moral tot Cakehouse. Kleine kroniek van kunstenaarsinitiatieven en –collectieven in Antwerpen (1977 – 2007), Antwerpen-Ekeren, November 2007.

⁶ Guy Schraenen organiseerde in de jaren 1970 en '80 ook tal van evenementen en tentoonstellingen met kunstenaars en muzikanten, en bouwde een collectie experimentele kunst op. In 1985 maakte hij nog een tentoonstelling rond Club Moral. Omdat er in België geen interesse was voor zijn collectie, verkocht hij later zijn collectie aan het Museum Weserberg in Bremen, waar hij ook als curator en conservator van zijn eigen collectie werd aangesteld.

magazine van Club Moral. In dezelfde periode begint hij ook te schrijven voor De Gazet van Antwerpen. Het is in die context dat hij geheel onverwacht een puur zakelijk telefoontje van Karel Simons ontvangt, omdat die op zoek is naar contactgegevens van iemand. Uit het telefoontje groeit een lang gesprek over Het Linnen Venster, en na afloop besluit Heirman opzoekingswerk te doen naar de voormalige filmclub.

Zo kwam hij te weten dat Karel Simons zich destijds samen met een aantal andere film liefhebbers, kunstenaars en mensen uit de culturele sector tot doel had genomen om Antwerpenaars te laten kennis maken met een andere interessantere rol van cinema. Met dat doel werd in 1949 “Cinéclub Het Linnen Venster” opgericht. In het tijdschrift “Andere Sinema” schreef Heirman in 1989 over het ontstaan van Het Linnen Venster: “Op maandag 17 oktober 1949 vond in zaal Roxy de eerste voorstelling plaats van Cinéclub Het Linnen Venster. Op het programma stond de klassiek geworden documentaire *Night Mail* van Watt en Wright, een kunstfilm over de Franse beeldhouwer Maillol en een Belgische film van Charles Dekeukeleire, *De Stichter*”⁷ Meteen werd ingezet met wat verder centraal zou blijven staan in de programmatie van Het Linnen Venster: klassiekers, kunstfilms en nationale producties.

In 1959 had het Linnen Venster 185 ereleden en 500 leden, en de filmclub was, mede ten gevolge van samenwerkingen met initiatieven in het buitenland, een begrip tot in Engeland, Italië, Frankrijk en de Oostbloklanden.⁸ De filmclub zou verder bestaan tot in het voorjaar van 1962. Op dat moment stelt Karel Simons vast dat hij ongeveer alle taken op zich neemt in combinatie met een dagtaak, omdat veel van de mede initiatiefnemers afhaakten, en korte tijd later valt na 13 jaar, 350 voorstellingen en manifestaties en 1500 films definitief het doek over Cinéclub Het Linnen Venster.⁹

Wanneer AMVK korte tijd later aan Frank Heirman vertelt over haar wens om een avond in te richten rond Het Linnen Venster vallen de stukjes in elkaar. De lezing wordt uiteindelijk een huldeavond ter ere van het Linnen Venster en Karel Simons die doorgaat in het auditorium van het AMVC. “Bedoeling was immers niet meer louter een historische schets te geven van de cinéclub, maar ook om een typische Linnen Venster-avond natuurgetrouw te reproduceren”¹⁰

⁷Heirman, Frank, De zeer schone uren van Het Linnen Venster. Anders film kijken in de jaren vijftig., in: Andere Sinema, januari/februari 1989, p.29.

⁸ Magiels, Willy en Robbe De Hert (eds.), in: Magie van de cinema; Hollywood aan de Schelde, 2004, p. 182.

⁹ Heirman, Frank, *Idem*, p.31.

¹⁰Heirman, Frank, Welkomwoord 3 december. Hulde Linnen Venster / Karel Simons, Antwerpen, s.d.

De huldeavond vindt plaats op zaterdag 3 december 1988 om 20u in het AMVC, gelegen in de Minderbroederstraat 24 te 2000 Antwerpen. Op de affiche die de avond aankondigt staat het programma als volgt vermeld: “EXCLUSIEVE + EENMALIGE VERTONING VAN: A LA CONQUETE DU POLE (1908, F., G. MELIES), DE BALLADE VAN DE HOGE HOED (1932, NL., MAX DE HAAS), THE NIGHT MAIL (1936, U.K., GENERAL POSTOFFICE UNIT). En ook de doelstellingen waarmee Het Linnen Venster zo’n 40 jaar eerder van start ging: “HET LINNEN VENSTER BEOOGT HET PROPAGEREN VAN GOEDE FILM, HAAR BETEKENIS ALS MODERN EXPRESSIEMIDDEL EN DE NATIONALE FILMPRODUCTIE” (STAATSBLAD 16_12_50).

3.2. De bezielers van Filmclub Het Kwade Oog

Tijdens zijn inleiding die avond vertelt Heirman dat er uit de huldeavond nog iets anders is gegroeid. Op 20 oktober kwamen Danny Van Looy, Dirk Paesmans, Eddy Nolf, Bert Beyens, Greet Verlinden, Danny Hiele, Anne-Mie Van Kerckhoven, Danny Devos, Karel Simons, Luc Tuymans en Frank Heirman samen om zich te buigen over de vraag of er anno jaren tachtig nog een vervolg op Het Linnen Venster wenselijk en mogelijk was. Samen concludeerden ze dat deze vraag enkel te beantwoorden viel door de proef op de som te nemen. Ze doopten de nieuwe filmclub met de naam Het Kwade Oog - genoemd naar de film van Charles Dekeukeleire, de cineast die binnen Het Linnen Venster herhaaldelijk aan bod kwam. De vertoning van deze film op de huldeavond blijkt niet mogelijk omdat de copij op dat moment in Duitsland circuleert, zo licht Heirman toe, maar twee maanden later in februari 1989 wordt de film alsnog vertoond op de eerste officiële avond van de nieuwe Filmclub. Het Kwade Oog wil dezelfde lijn volgen als Het Linnen Venster in de jaren vijftig. Op een pamflet gedateerd in December 1988 – dat werd uitgedeeld op de huldavond – staat geschreven: “De voornaamste redenen waarom wij op dit moment de filmclub Het Kwade Oog willen oprichten zijn: de slapende filmcène in Antwerpen, en de afwezigheid van een podium voor hedendaagse en oude Belgische films. De doelstelling is hoofdzakelijk: films vertonen die velen willen zien en nooit te zien krijgen, films eigenlijk, die het medium aftasten, de noties van de filmtaal verleggen, met een nadruk op de vertelling zelf.” In een persbericht met als printdatum 8 december 1988 staat: “De openingsvoorstelling is exemplarisch voor wat Het Kwade Oog in de loop van 1989 hoopt te brengen. Onbekende filmschatten uit het verleden en onontgonnen talent dat nergens projectieruimte krijgt zullen maandelijks (telkens een dinsdag midden in de maand) voorgesteld worden in het auditorium van het Archief. Het Kwade Oog wil de lijn verder trekken van de Antwerpse Kineclub en Het Linnen Venster die respectievelijk in het interbellum en in de jaren vijftig het Antwerpse publiek lieten kennismaken met een andere vorm van filmgenot.”¹¹

Vooraf Karel Simons zelf vormt op dat moment de bron van informatie over wat het Linnen Venster geweest is en welke elementen bepalend waren voor de typische filmclub sfeer die er heerste. Simons is dan al niet meer van de jongsten en omdat er geen echt archief bestaat van Het Linnen Venster, wordt hij ingezet als levend archief. Een welbepaalde opmerking van Karel Simons vormde de aanleiding om opnieuw te starten met een filmclub: Simons merkte op dat Het Linnen Venster eigenlijk nooit echt stopgezet was, en dat dus in principe de draad gewoon weer kon opgepikt worden. Danny Devos, Anne-Mie vankerckhoven, Eddy Nolf, Frank Heirman,

¹¹ S.n., Nieuwe filmclub bekijkt Antwerpen met Kwade Oog, 8 december 1988

Toon Saerens, Pieter Van Bogaert en nog enkele enthousiastelingen besloten om opnieuw een filmclub te starten volgens de principes van Het Linnen Venster.

3.3. Het Kwade Oog praktisch

3.3.1. Locatie:

Net als Het Linnen Venster had ook Het Kwade Oog geen vaste locatie. De huldeavond op 3 december 1988 had plaatsgevonden in het auditorium van het AMVC, en er werd een voordelige huurprijs overeen gekomen om vanaf februari 1989 op dezelfde locatie de maandelijkse screenings te laten plaatsvinden. Het auditorium bood plaats aan zo'n 200 toeschouwers. Uit de oplijsting van screenings blijkt dat het AMVC de vaste locatie bleef tot en met juni 1990. De reden waarom er vanaf het najaar van 1990 een nieuwe locatie werd gezocht wordt verduidelijkt door een brief in het archief van Het Kwade Oog. Mogelijk geïnspireerd door het success van de screenings van Het Kwade Oog schrijft de Adjunct-Conservator van het AMVC, mevr. Leen Van Dijk, op 13 december 1989 een brief aan AMVK waarin wordt meegedeeld dat de huurprijs van het auditorium vanaf 1990 verhoogd zal worden. Op 23 december 1989 schrijft AMVK een antwoord waarin ze haar ontsteltenis beargumenteert met de argumenten dat Het Kwade Oog ongesubsidieerd werkt met beperkte middelen, het publiek ontzettend vertrouwd is met de zaal en het programma voor de volgende 6 maanden al gepland is. Uiteindelijk wordt overeengekomen dat de zaal nog 6 maanden aan hetzelfde tarief kan gehuurd worden, waarna de huurprijs alsnog omhoog zal gaan. Na de zomerstop Verhuist Het Kwade Oog naar een andere zaal, in cinema Calypso Zoo op het Astridplein waar op dat moment sexfilms worden vertoond.¹² Van September 1990 tot en met mei 1991 zouden de screenings doorgaan in cinema Calypso Zoo. Op 31 augustus 1991 is er een enkele screening die doorgaat in de ruimte van Club Moral zelf, en vanaf september 1991 tot en met mei is Het Kwade Oog opnieuw te vinden in het AMVC. Blijkbaar was dit geen ideale situatie, gezien vanaf September 1991 de filmclub opnieuw verhuist, deze keer naar een schoolgebouw in de Quellinstraat. De screenings zouden vanaf dan gewoon in een klaslokaal doorgaan – waar ook weer keer de ramen dienden afgeplakt te worden - dat kon geregeld worden door Toon Saerens die nog steeds werkte voor de school. Dit zou de vaste locatie blijven tot en met maart 1993. Uiteindelijk vonden in het najaar van dat jaar nog 3 screenings plaats in het centrum voor Beeldcultuur dat pas was opgericht in het Koninklijk Paleis op de Meir.

¹² Ook Het Linnen Venster was ooit slachtoffer van het eigen succes, Toen ze na een succesvolle start in Cinema Rex op de Meir eveneens geconfronteerd werden met een verhoging van de huurprijs.

3.3.2. Dagelijkse werking:

De medewerkers van het Kwade Oog werkten van bij aanvang volgens een strakke, duidelijke taakverdeling. AMVK maakte de ontwerpen van de flyers, posters en publieksteksten, Eddy Nolf zorgde voor de teksten en nodigde een filminleider uit, DDV stond in voor logistiek en techniek¹³, Toon Saerens was projectionist, etc. Hij werkte voor een school voor journalistiek in de Quellinstraat, waar hij onder meer verantwoordelijk was voor techniek, en kon op die manier gebruik maken van twee 16mm projectoren van de school. Saerens werd projectionist van Het Kwade Oog. De filmcopijen die vertoond werden waren steeds 16mm en kwamen van overal. Er was ook een zekere Danny Van Looy die voor zijn vrijstelling van stempelplicht telkens in heel Antwerpen de uitnodigingen in de bussen ging steken. Hier was hij gemiddeld drie dagen zoet mee, voor zo'n 200 adressen. Er werden ook affiches opgehangen in cafés.

Voor de huur van de films werd in eerste instantie werd steeds onderzocht of de gewenste films beschikbaar waren in het Brusselse filmmuseum, toen nog via fichebakken, waar de films heel goedkoop konden ontleend worden. Naast het Filmmuseum was er in Brussel ook een archief voor documentairefilm waar vaak een beroep op werd gedaan. Deze films konden gratis ontleend worden en werden soms geprojecteerd worden in combinatie met andere, betaalde films.

Meeuwen sterven in de haven en De avonturen van Mr. Hawarden waren films die via dit archief gratis ontleend werden. Via Pieter Van Bogaert was er ook een rechtstreekse samenwerking met De Andere Film. Hij werkte voor deze organisatie en beschikte daardoor over catalogi van distributeurs en diverse contactgegevens. Het kwam regelmatig voor dat een film uit het buitenland moest komen. AMVK treinde dan bijvoorbeeld naar Londen of naar Keulen om de filmcopij op te halen, maar vaak brachten de cineasten zelf hun films mee naar Antwerpen.

3.3.3. Programmatie:

Per seizoen werden een aantal overlegmoment ingericht waarop voor het hele volgende seizoen de programmatie werd vastgelegd. Elk van de betrokkenen kon op dat moment voorstellen indienen. Het eerste seizoen werden nog vooral Belgische films vertoond, deels omdat het één van de doelstelling was om zeker aandacht te geven aan Belgische films, maar ook omdat deze zich makkelijker aandienden op het moment dat de initiatiefnemers van de filmclub hun weg nog moesten zoeken in de internationale experimntele filmproductie en distributie. Na een succesvol

¹³ Concreet bestond de logistieke ondersteuning erin om in het geval de screening doorging op een locatie die niet als filmzaal ingericht was telkens de ruiten af te plakken met zwarte plastic. Verder moesten telkens de 16 mm projectoren opgehaald worden in de Quellinstraat, moesten de flyers gecopieerd worden, etc.

eerste seizoen waaruit gebleken was dat er een ruim publiek was voor experimentele films, werd het aanbod verbeterd door echt op zoek te gaan naar internationale producties. Binnen de programmatie had iedereen wel zijn eigen voorkeuren. Zo was Eddy Nolf bijzonder geïnteresseerd in Russische en Poolse films, terwijl Bert Beyens¹⁴ meer filmklassiekers aanbracht. Vanuit hun artistieke achtergrond hadden DDV en AMVK interesse voor meer subversieve filmprogramma's. Eén van de voorstellen die zij deden was bijvoorbeeld de screening van de bloederige performancefilms van de Wiener Actionisten, afgewisseld met animatiefilms van Loonie Tunes. Of een voorstel er uiteindelijk doorkwam was afhankelijk van de overlegmomenten en van de verkrijgbaarheid van de films. De films van de Wiener Actionisten bleken immers moeilijk verkrijgbaar, en toen DDV uiteindelijk copies gevonden had in Nederland bleken deze heel duur te zijn. Alle betrokkenen waren het eens over het feit dat het de bedoeling was om een geïnteresseerd publiek te trekken, een publiek dat in de bestaande cinema's op zijn honger bleef zitten.

Naar analogie met de klassieke filmclub werd gestreefd naar filmvertoningen in aanwezigheid van de makers, of er werd een inleiding voorzien door iemand die vertrouwd was met het werk. Veel cineasten van experimentele films stonden erop aanwezig te zijn bij de vertoning, om erop toe te zien dat deze naar behoren verliep, een traditie die nogal gangbaar is binnen het filmclubcircuit. Erich Wagner van de Werkstattkino kwam bijvoorbeeld met zijn eigen 16mm projector naar Antwerpen, en Peter Kubelka en zijn studenten wilden hun films enkel vertonen indien ze er zelf konden bij zijn. Dit impliceerde uiteraard dat er reiskosten dienden voorzien te worden voor de gasten. De boekhouding van het Kwade Oog liep echter soepel, er waren genoeg inkomsten om de kosten te dekken. Er werd al snel een vast geïnteresseerd publiek opgebouwd, waardoor er per screening tussen de 100 en 150 tickets werden verkocht. De vraag van bepaalde cineasten om zelf met een koffer vol films naar de screening te komen paste perfect binnen de sfeer die Het Kwade oog wenste te genereren, een beetje in de sfeer van de vroege filmvertoningen van de Lumiere Brothers die met hun koffer films en hun projectoren van stad naar stad reisden om hun realisaties te laten zien en mensen te woord te staan. Dit principe werd ook verdergezet binnen de activiteiten van Het Linnen Venster .

Wanneer we de oplijsting van de programmatie bekijken, valt op dat eigenlijk slechts een beperkt aantal films (26 van de 155) van Belgische makelij is. Geconfronteerd met deze vaststelling merkte DDV op dat ze vooral het eerste seizoen veel Belgische films hebben vertoond. Vanaf het tweede seizoen was iedereen al meer ingewerkt in de materie en verliep de selectie eerder op

¹⁴ Bert Beyens is de huidige directeur van filmschool het RITS

basis van kwaliteit. Het aspect “Belgische productie” was niet meer het belangrijkste criterium op basis waarvan films werden geselecteerd. Toch toont de databank ook aan dat er minstens één vertoning van de 8 tot 10 vertoningen per jaar een Belgische film betrof.

Qua realisatiedatum stellen we vast dat de programmatie de hele periode bestrijkt vanaf de vroege filmproductie, rond 1910, tot het begin van de jaren 1990. Uit ongeveer elk jaartal is er wel een film vertoond, in totaal 155 films, waarvan we met zekerheid weten dat hiervan 96 kortfilms waren (<40’), 33 langspeelfilms of lange films (>60’), 10 middellange films (tussen 40 en 60’), en 15 films waarvan we geen informatie hebben over de duur.

Hoewel bij elke voorstelling een spreker of cineast werd uitgenodigd, staan de namen van deze speciale gasten zelden vermeld op de flyers die de vertoningen aankondigen. Tijdens mijn tweede gesprek met DDV op 27 mei vertelde hij me dat dit komt doordat vaak pas kort voor de screening duidelijk was wie er zou spreken voor of na de film. De dynamiek die op de avonden van Het Kwade Oog werd gegenereerd, steunde echter voor en groot stuk op het feit dat er vrijwel altijd iemand te gast was waarmee men in dialoog kon treden over de vertoonde film(s).

3.3.4. Financieel

De ticketprijs, die van bij de start geleidelijk verhoogd werd van 100 BF naar 150 BF, zou een paar maanden later ook stijgen naar een tarief van 180 / 200 BF. Afgezien van de voorstelling van 31 augustus 1991, die plaatsvond in het atelier van Club Moral zelf, bleef de ticketprijs van 180 / 200 BF behouden tot de laatste voorstelling in November 1993. Met deze inkomgelden konden de kosten betaald worden zonder verlies te maken. Volgens DDV werd nooit overwogen om subsidies aan te vragen, om de eenvoudige reden dat dit niet nodig was. Bovendien bestaan er op dat moment geen subsidiemogelijkheden waarop de filmclub aanspraak kan maken, en is Het Kwade Oog zelfs geen vzw maar een feitelijke vereniging. Een enkele keer ontvangt Het Kwade Oog een financiële bijdrage van 15.000 BF van Guido Dhaen, de eigenaar van Witzli Poetzli, om samen een avond in te richten met kortfilms van Peter Greenaway, waarop ook de echtgenote van Dhaen en nog een andere vrouw ijsjes zouden verkopen.

3.4. Antwerpen ’93 en het einde van Het Kwade Oog

Eind jaren 1980, begin jaren 1990 bestaat in Antwerpen nog een Culturele Raad die regelmatig samenkomt om het cultuurleven in Antwerpen te bespreken en waarin alle culturele spelers afgevaardigd zijn. Deze Culturele Raad werd opgedeeld per strekking, en Club Moral zetelde mee in de Raad “zonder strekking”. De vergaderingen gaan steeds door in de KNS, waar Karel Simons ook werkt, en het cultuurbeleid wordt op deze vergaderingen gestemd. Op één van deze

vergaderingen ontstaat het idee om Antwerpen naar voren te schuiven als culturele hoofdstad in 1993. Op zekere dag worden de culturele spellers uitgenodigd bij schepen voor Cultuur Eric Antonis, om de plannen toe te lichten denken ze. Antonis blijkt echter niet van plan te zijn om alle spelers uit het Antwerpse culturele leven te betrekken. In 1990 wordt een werkgroep film samengesteld voor de organisatie van het filmuik tijdens Antwerpen '93. Hoewel AMVK ook zetelt in deze werkgroep, wordt niet overwogen om Het Kwade Oog als partner te beschouwen bij de samenstelling van de programmatie. In een verslag van een vergadering van de werkgroep die plaatsvond op 3 juli 1990 wordt de mogelijkheid onderzocht om een nieuw Centrum voor Beeldcultuur op te starten. De mogelijke locaties voor dit centrum worden besproken, en de vraag wordt gesteld of er van het budget van 40 à 50 miljoen Bef dat beschikbaar wordt gemaakt voor een productiefonds voor de “betere film” een budget gehaald zou kunnen worden voor dit nieuwe “beeldcentrum”¹⁵. Het Centrum voor Beeldcultuur wordt nog datzelfde jaar in 1990 opgericht. Op dat moment heeft de werking van het ICC in het Paleis aan dynamiek ingeboet en ter gelegenheid van de manifestatie ‘Antwerpen 1993, culturele hoofdstad van Europa’ krijgt het Centrum er zijn zetel. Daarvoor wordt een filmzaal ingericht op de benedenverdieping. De 18de-eeuwse salons aan de straatkant doen dienst als foyer met bar.¹⁶ Pieter Van Bogaert, één van de mensen achter Het Kwade Oog, ging ook voor het Centrum voor Beeldcultuur werken, naast Tom Paulus en nog enkele andere filmkenners. Tijdens dat culturele jaar in Antwerpen werd vrijwel de hele programmatie die Het Kwade Oog op vier jaar met veel moeite vertoonde, opnieuw vertoond in het nieuwe en gesubsidieerde Centrum voor Beeldcultuur op de Meir. Het Kwade Oog programmeert in 1993 nog verder, maar al gauw blijkt dat de filmclub haar relevantie kwijt is. Het lijkt weinig zinvol om nog langer verder te blijven bestaan zonder financiering of vaste locatie, naast het goed geëquipeerde en gefinancierde Centrum Voor Beeldcultuur. “Naast een supermarkt kan een kruidenier niet overleven”.¹⁷ Het Kwade Oog sluit de boeken.

Conclusie:

Het Kwade Oog was de laatste onafhankelijke Filmclub die Antwerpen heeft gekend. Net als het Linnen Venster werd de filmclub aangedreven door beeldende kunstenaars en film liefhebbers, zonder enige overheidssteun. De gedrevenheid en vastberadenheid die hiervoor aan de dag moest gelegd worden leverde beide filmclubs een trouwe aanhang op die de clubs volgde van locatie

¹⁵ Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa 1993, werkgroep Film, verslag vergadering 3 juli 1990, p. 2-3.

¹⁶ <http://www.paleisopdemeir.be/page/beleef/het-paleis-op-de-meir-een-rijke-geschiedenis/illustere-bewoners/centrum-voor-beeldcultuur>

¹⁷ DDV, interview 27 mei 2011.

naar locatie. De vraag die heeft geleid tot de start van Het Kwade Oog, nl. of een filmclub zoals het Linnen Venster anno 1989 nog wenselijk zou zijn, bleek positief te kunnen worden beantwoord. Op het moment echter dat het financieel sterkere Centrum voor Beeldcultuur werd opgericht, werd de filmclub overstemd. In hoeverre een gelijkaardig initiatief vandaag nog zou kunnen zegevieren in Antwerpen, is een interessante vraag die wellicht ook slechts zal kunnen beantwoord worden na proefondervindelijke toetsing aan de praktijk.